

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Приходькіної Наталії Олексіївни на дисертаційне дослідження **Шевченка Олександра Вікторовича «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки»**, поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Шевченка Олександра Вікторовича присвячене актуальній проблемі «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки». Актуальність обраної теми дисертації зумовлена сучасною геополітичною ситуацією в Україні. Збройна агресія Росії проти України, що розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабну війну у 2022 році, зумовила гостру потребу у висококваліфікованих військових журналістах. Ці обставини актуалізують необхідність наукового переосмислення та модернізації системи фахової підготовки відповідних спеціалістів у цій сфері.

У сучасних умовах військовий журналіст перестає бути лише ретранслятором інформації, перетворюючись на активного учасника інформаційного протистояння. Його завдання полягає не тільки в оперативному та об'єктивному висвітленні подій, а й у протидії дезінформації, фейковим повідомленням та маніпуляціям. Ця еволюція ролі військового журналіста має глибокі наслідки для змісту освітніх програм. Вона вимагає формування значно ширшого спектру компетентностей, ніж ті, що передбачаються традиційною журналістикою. Додаткові вимоги включають навички контрпропаганди, розвиток психологічної стійкості та здатності приймати етичні рішення в умовах високого тиску та небезпеки.

Дисертант виділяє низку суперечностей, які системно окреслюють проблему та підкреслюють актуальність дослідження. Ці суперечності вказують на розрив між зростаючими вимогами сучасної гібридної війни та поточною системою фахової підготовки військових журналістів.

Аналіз змісту та структури дисертації. Дисертація має стандартну для наукових праць структуру, що включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 284 сторінки, з яких 208 сторінок основного тексту. Дисертація містить 15 таблиць та 5 рисунків. Така логічна та послідовна структура дослідження свідчить про дотримання загальноприйнятих академічних вимог до дисертаційних досліджень.

У першому розділі дисертації окреслено стан розробленості проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста у педагогічній теорії та практиці. Автором уточнено сутність дефініцій «інформаційно-аналітична компетентність» та «формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста». Дослідником продемонстровано глибоке розуміння термінологічної неоднозначності у визначенні ключових понять, таких як «інформаційно-аналітична компетентність» та «військова/воєнна журналістика». Саморефлексія щодо термінології є сильною стороною дисертації, оскільки свідчить про критичний підхід автора до предмета дослідження.

Проведено розмежування понять «військовий журналіст», «військовий кореспондент», «військовий репортер», «військовий блогер», що є важливим для чіткого розуміння специфіки професійної діяльності. Виділено принципи професійної підготовки військового журналіста в умовах війни.

Окреслено особливості фахової підготовки майбутніх військових журналістів у системі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ). Включення історичного огляду військової журналістики та детальний аналіз її розвитку в Україні надає необхідний контекст для обґрунтування актуальності дослідження, пояснюючи, чому поточна система підготовки потребує суттєвих змін. Це демонструє глибину розуміння проблеми. Представлено порівняльний аналіз підготовки військових журналістів у США, Польщі та Україні.

У другому розділі дисертації представлено структуру інформаційно-аналітичної компетентності військового журналіста. Вона включає мотиваційно-ціннісний, змістовно-процесуальний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивно-корекційний компоненти. Розроблена структура компетентності свідчить про цілісний підхід до формування фахівця, що виходить за рамки простих технічних навичок, охоплюючи також психологічні, етичні та саморегуляційні аспекти, які є критично важливими для роботи в екстремальних умовах.

Визначено та обґрунтовано чотири педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності, що є не загальними, а глибоко адаптованими до специфіки підготовки військових журналістів, що підкреслює практичну спрямованість дослідження.

Розроблено та науково обґрунтовано модель формування інформаційно-аналітичної компетентності, яка є практичним інструментом, що надає чіткий алгоритм для організації освітнього процесу. Її взаємопов'язані блоки – теоретико-цільовий, організаційно-змістовий та діагностично-результативний – забезпечують системність та керованість процесу формування компетентності.

Визначено фундаментальні для об'єктивної оцінки ефективності запропонованої моделі та педагогічних умов критерії (комунікативний, мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний) та рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості компетентності.

У третьому розділі дисертації описано організацію та методику експериментального дослідження, яке включало констатувальний, формувальний та заключний етапи. Детальний опис цих етапів та застосування методів математичної статистики, зокрема, t-критерію Стюдента свідчить про наукову обґрунтованість та достовірність отриманих емпіричних результатів. Це є ключовим для підтвердження ефективності розробленої моделі. Представлено узагальнені результати діагностики та здійснено їх аналіз на констатувальному та формувальному етапах експерименту.

Надано методичні рекомендації для науково-педагогічних працівників ВВНЗ щодо впровадження моделі. Розробка таких рекомендацій є важливим кроком для забезпечення практичного впровадження результатів дослідження, перетворюючи наукові висновки на конкретні інструкції для освітньої практики.

Дисертація ґрунтується на широкому спектрі методологічних підходів, що свідчить про комплексне та глибоке теоретичне обґрунтування дослідження.

Дослідження базується на поєднанні теоретичних та емпіричних методів.

Практичне значення одержаних результатів та їх впровадження. Дослідження має високу практичну цінність, що підтверджується розробкою та впровадженням в освітню практику закладів вищої освіти низки конкретних навчально-дидактичних інструментів: «Збірник ситуаційних завдань і тестів», спроектованих на засадах міжпредметної інтеграції; навчальний тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!», що демонструє високу практичну цінність дослідження та відповідає нагальним потребам підготовки фахівців у воєнний час тощо.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти з метою вдосконалення змісту та технології підготовки висококваліфікованих військових журналістів. Факт впровадження основних положень та рекомендацій дослідження в освітній процес декількох провідних військових та цивільних закладів вищої освіти України, таких як Військовий інститут Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, Воєнна академія імені Євгена Березняка, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного та Запорізький національний університет, свідчить про високу оцінку практичної значущості роботи та її потенціал для широкого застосування в освітній практиці. Це підтверджує, що розроблена модель та рекомендації є не тільки теоретично обґрунтованими, а й визнані цінними та придатними для використання в освітньому процесі.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях. Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній роботі, сформульовані висновки свідчать про високий рівень методологічної культури цього наукового дослідження та глибоку обізнаність автора з об'єктом свого наукового пошуку.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 7 друкованих праць, усі з яких є одноосібними. З них – 4 статті опубліковано у провідних наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б», а 3 – в інших журналах та збірниках матеріалів конференцій. Кількість та якість

опублікованих праць свідчать про достатню повноту викладення основних результатів дисертації, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень в Україні та підтверджує наукову активність здобувача.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій Шевченка Олександра Вікторовича, у яких висвітлені основні наукові результати дослідження, не дає підстав припускати, що в них мають місце порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація), оскільки перевірена за допомогою автоматизованої системи, яка підтвердила відсутність академічного плагіату. В разі використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, в роботі завжди є на них посилання, що відповідає нормам законодавства про авторське право й суміжні права.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У процесі рецензування дисертаційної роботи ми звернули увагу здобувача на деякі дискусійні питання. Зокрема, нами було рекомендовано:

- 1) Автор здійснив ґрунтовний порівняльний аналіз систем підготовки військових журналістів у США, Польщі та Україні (табл. 1.1, 1.2, 1.3), проте не конкретизував, які саме елементи зарубіжного досвіду можуть бути адаптовані та впроваджені в українську систему підготовки майбутніх військових журналістів.
- 2) Досліднику варто було би обґрунтувати логіку вибору країн (США, Польща) для порівняльного аналізу систем підготовки військових журналістів. У тексті епізодично згадується досвід Великої Британії, зокрема концепція «embedded journalism», дослідження Х. Сміт про еволюцію взаємин між військовими та медіа, досвід Фолклендської війни (с. 88, 200), а також досвід французької журналістки Г. Жірб (с. 76), проте ці країни не включені до порівняльного аналізу. Така непослідовність дещо знижує методологічну обґрунтованість дослідження.
- 3) У першому розділі дисертант констатує, що формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього військового журналіста «охоплює ціннісно-мотиваційний, змістовно-процесуальний та рефлексійно-корекційний етапи» (с. 67, 103), проте не надає теоретичного обґрунтування вибору саме цих трьох етапів. Висновок про структуру процесу формування компетентності виглядає дещо декларативним, без належної аргументації.
- 4) При визначенні критеріїв сформованості інформаційно-аналітичної компетентності (с. 166-167) дисертант посилається на дослідження С. Марченкова, що стосується підготовки майбутніх військових загалом, а не військових журналістів, зокрема. Специфічні вимоги до журналістської діяльності в умовах збройного конфлікту (робота з джерелами інформації, верифікація фактів, протидія дезінформації, дотримання етичних стандартів) не знаходять адекватного відображення в запропонованих критеріях оцінювання, що знижує їхню діагностичну цінність для даної професійної галузі.

5) На с. 144 зазначається, що модель «ґрунтується на синергетичному, системному, ситуаційному, компетентнісному, особистісному та діяльнісному підходах», що «спрямовують майбутнього військового журналіста до суб'єкт-суб'єктних відносин, дають можливість розвивати здібності до прийняття рішень у невизначених ситуаціях в умовах війни». Автору бажано було би в тексті дисертації розкрити сутність кожного підходу, показати їх специфічну роль у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів.

Проте, висловлені зауваження та побажання є дискусійними і не впливають на загальну оцінку рецензованої дисертації.

Висновок. На підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Олександра Вікторовича Шевченка «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, має наукову, практичну цінність, є актуальним. За змістом, якістю, обсягом, повнотою викладення основних результатів, які є достовірними, можна зробити висновок, що дисертація Шевченка О.В. відповідає чинним вимогам, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами та доповненнями № 341 від 21 березня 2022 року), а її автор Олександр Вікторович Шевченко, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», за спеціальністю 011 - «Освітні, педагогічні науки».

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
адміністрування і спеціальної освіти,
ННІМП ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України

Н.О. Приходькіна

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
М. від. роботи з персоналом